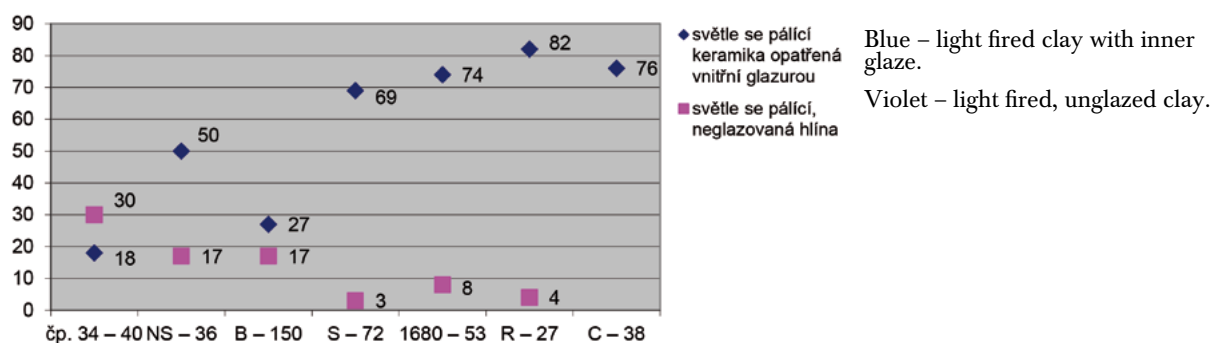
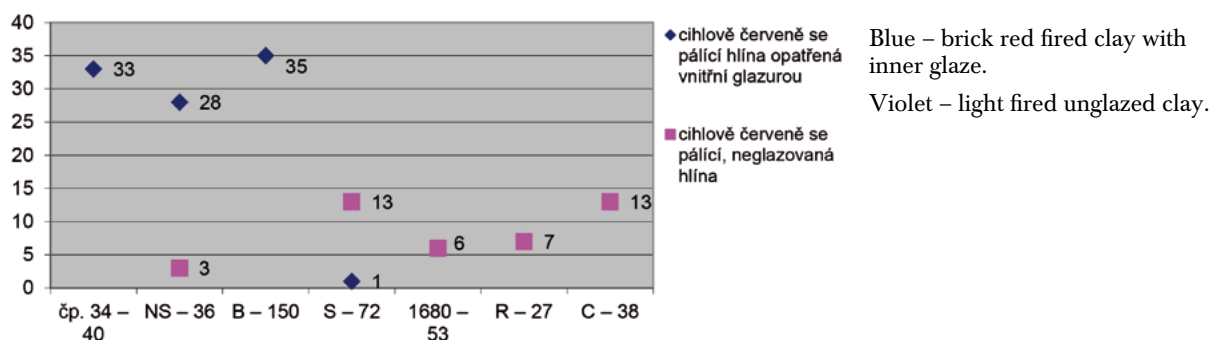

Při souhrnném vyhodnocování technologických skupin byla věnována pozornost cihlově červeně a světle se pálicí keramice, a to jejímu procentuálnímu zastoupení v jednotlivých souborech.²³³ Z předložených porovnání je zřejmé (*graf 45*), že v období druhé poloviny 15. až první třetiny 16. století se společně vyskytovala jak neglazovaná, tak vnitřně glazovaná světle se pálicí keramika. V poslední třetině 16. až první třetině 17. století vnitřně glazovaná světlá keramika již plně dominuje hradním keramickým souborům.

Graf 45: Porovnání procentuálního zastoupení světle se pálicí neglazované a glazované keramiky v jednotlivých nálezo- vých souborech. Číslo u zkratky názvu nálezo- vých souboru udává celkový počet hrnců v nálezo- věm celku, číslo v grafu uvádí procentuální výši zastoupení v rámci daného nálezo- vých souboru, uspořádaných podle relativní chronologie.

Graph 45: Comparison of percentage of light-fired unglazed pottery and glazed pottery in individual find assemblages. The number next to abbreviation of name of find assemblage states the total number of pots in the find unit, the number in the graph states the percentage of finds within the given assemblage, in relative chronological order.

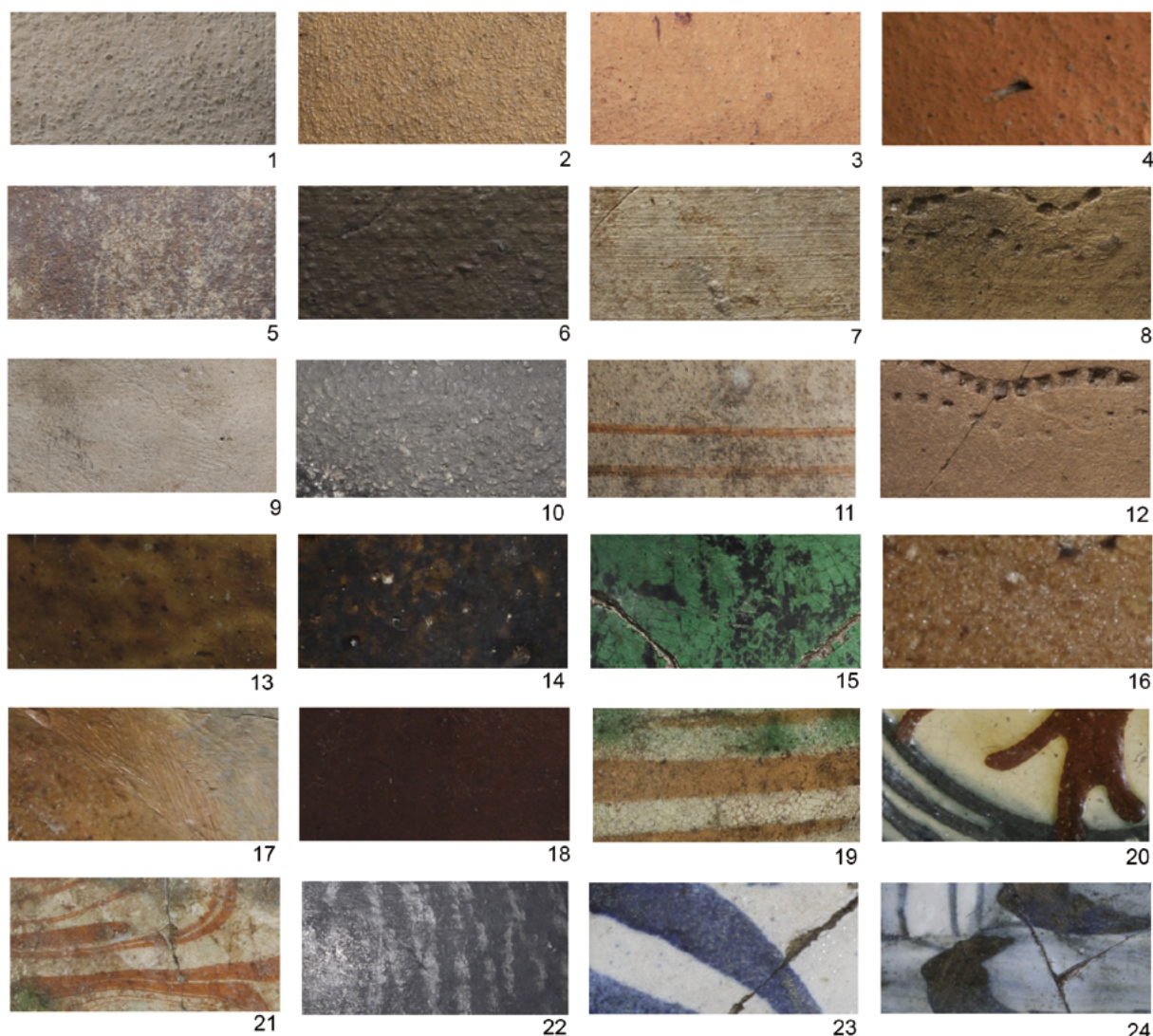
Graf 46: Porovnání procentuálního zastoupení cihlově červeně se pálicí neglazované a glazované keramiky v jednotlivých nálezo- vých souborech. Číslo u zkratky názvu nálezo- vých souboru udává celkový počet hrnců v nálezo- věm celku, číslo v grafu uvádí procentuální výši zastoupení v rámci daného nálezo- vých souboru, uspořádaných podle relativní chronologie.

Graph 46: Comparison of percentage of brick red-fired unglazed pottery and glazed pottery in individual find assemblages. The number next to abbreviation of name of find assemblage states the total number of pots in the find unit, the number in the graph states the percentage of finds within the given assemblage, in relative chronological order.

U světle se pálicí keramiky (*graf 45*) je zřetelná koexistence neglazovaných a vnitřně glazovaných tvarů, naopak v případě cihlově červeně se pálicí hlíny to neplatí. V nálezo- vých souborech datovaných do druhé poloviny 15. až první třetiny 16. století neglazovaná, cihlově červeně se pálicí keramika převládá a tvoří výrazně zastoupenou technologickou složku souboru (*graf 46*). Cihlově červeně se pálicí keramika opatřená vnitřní transparentní glazurou je zastoupena jediným předmětem v odpadní jínce B a dvěma hrnci z odpadního souboru u nového schodiště u archivu. Nárůst počtu cihlově se pálicích, vnitřně glazovaných hrnců je pozvolný a hranice 10% byla v souboru překročena pouze v případě odpadní jímy S a u nejmladšího nálezo- vých celku z jímy C.

Posledním úhlem pohledu, který byl zvolen, je porovnání závislosti keramické hmoty a finálního tvaru nádoby. Z analýzy uvedených nálezo- vých souborů vyplývá, že vejčité tvary hrnců se váží na neglazovanou hrncinu, nejčastěji cihlově červených odstínů a méně často světlých či hnědošedých až šedohnědých

²³³ Vzhledem k údajům, které v souvislosti s odpadní jímkou z Vikářské ulice čp. 37/IV uvádí *graf 44*, lze předpokládat, že údaje o počtu hrnců nelze považovat za podklady, které by věrohodně odrážely stav vybavení raně novověké domácnosti, a proto byly z následujícího porovnání záměrně vypuštěny.

Obr. 187: Přehled technologických skupin keramických nádob; 1, 2 – světle se pálicí neglazovaná hlína; 3, 4 – cihlově červeně se pálicí neglazovaná hlína; 5, 6 – neglazovaná hlína hnědých a šedohnědých odstínů; 7 – světle se pálicí hlína s vnitřní glazurou (5004); 8 – světle se pálicí hlína s vnitřní glazurou (5041); 9 – světle se pálicí hlína s vnitřní glazurou (5042); 10 – hrnčína pálená v redukčním prostředí; 11 – světle se pálicí neglazovaná hlína s červeným malováním; 12 – cihlově červeně se pálicí hlína s vnitřní glazurou; 13, 14, 15 – oboustranně glazovaná hrnčína; 16, 17, 18 – kamenina; 19 – tzv. berounské zboží; 20 – světle se pálicí malovaná keramika; 21 – oboustranně glazovaná hrnčína zdobená mramorováním; 22 – zakuřovaná hrnčína; 23 – majolika; 24 – fajáns.

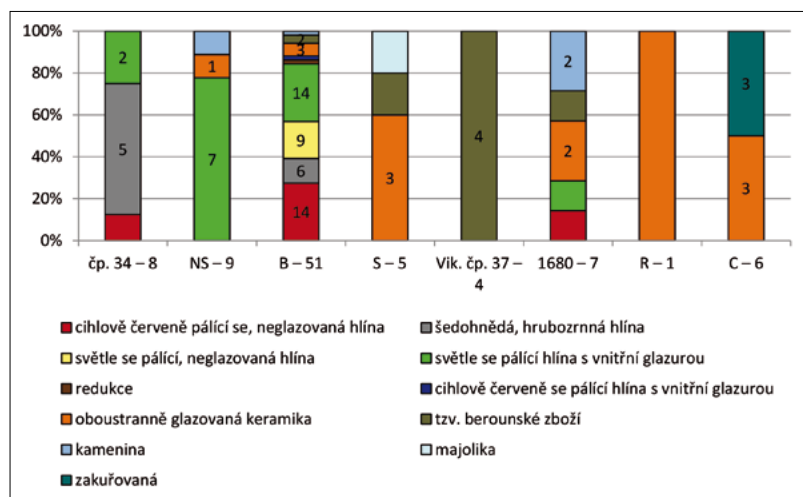
Fig. 187: Overview of technological groups of ceramics vessels: 1, 2 – light-fired clay, unglazed clay; 3, 4 – unglazed clay fired to brick-red; 5, 6 – unglazed clay of brown and grey-brown shades; 7 – light-fired clay with inner glaze (5004); 8 – light-fired clay with inner glaze (5041); 9 – light-fired clay with inner glaze (5042); 10 – reduction-fired ceramics; 11 – light-fired unglazed clay with red painting; 12 – clay fired to brick-red with inner glaze; 13, 14, 15 – ceramics with both-sided glaze; 16, 17, 18 – stoneware; 19 – Beroun ware; 20 – light-fired painted ceramics; 21 – ceramics with both-sided glaze decorated by marbling; 22 – smoke-fired ceramics; 23 – majolica; 24 – faience.

barev. Soudkovité tvary hrnců byly z více jak tří čtvrtin vyrobeny ze světle se pálicí hlíny a opatřeny vnitřní glazurou hnědých a okrových odstínů. S nástupem 17. století se stále častěji objevuje cihlově červeně se pálicí hlína s vnitřní transparentní glazurou. Spektrum technologických skupin poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století doplňují další hrnce, které se často váží na specifické tvary – ať již jde o velké zásobnicové hrnce, u nichž se objevily tvary pálené v redukčním prostředí či neglazované, nebo naopak o malé tvary hrnků a hrnečků. V případě malých tvarů jde především o zástupce malovaného, tzv. berounského zboží, nebo o oboustranně glazované tvary, které jsou zdobeny malováním, mramorováním nebo zapouštěnou glazurou.

Největší tvarová pestrost byla zaznamenána u světle se pálicí keramiky opatřené vnitřní glazurou. Současně jde také o chronologicky nejdéle užívanou technologickou skupinu, kdy nejstarší, vejčité tvary hrnců jsou rámcově datované do druhé poloviny 15. až první třetiny 16. století, naopak nejmladší, esovité se objevují nejdříve v první polovině 17. století. V této technologické skupině byl pochopitelně v tak časově dlouhém úseku zaznamenán jistý vývoj, ten je však – hodnocen makroskopickým pozorováním – odkázán nejen na omezené rozlišovací schopnosti lidského oka, ale i na přírodní podmínky uložení daného souboru.

DŽBÁNY

Počet džbánů a džbánek se pohybuje v řádu desítek: z celkového počtu 91 pochází 44 kusů z odpadní jímky B; i pro tuto keramickou tvarovou kategorii proto lze vyslovit obecně platná konstatování. Stejně jako u hrnců platí i pro džbány, že v odpadních souborech druhé poloviny 15. až první třetiny 16. století tvoří polovinu všech nálezů džbány neglazované, vyrobené z cihlově červeně nebo ze světle se pálicí hlíny, které jsou doplněny světle se pálicími, vnitřně glazovanými tvary (graf 47). Pro chronologicky mladší nálezové soubory z poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století (Vikářská čp. 37/IV, S, 1680, R) je charakteristická nejen morfologická, ale i surovinová rozrůzněnost, neboť se v nálezových souborech objevují oboustranně glazované džbány tzv. berounské produkce, ale i jiné provenience. Z odpadní jímky S pochází jeden majolikový džbán (tab. 16/469). V nejmladším nálezovém souboru jsou zastoupeny zakuřované džbány (tab. 41/224). Vyšší je i počet džbánů s oboustrannou glazurou, kdy se na vnější straně uplatňuje krycí glazura.

Graf 47: Zastoupení jednotlivých technologických skupin u džbánů v nálezových souborech. Číslo u zkratky nálezového souboru udává celkový počet džbánů v nálezovém celku, číslo v barevném poli grafu počet kusů v rámci daného nálezového souboru. Pokud číslo chybí, má hodnotu jedna.

Graph 47: Number of individual technological groups of jugs in find assemblages. Number next to abbreviation of find assemblage states total number of jugs in find unit, number in coloured graph field represents number of jugs of given type. Where number is lacking, it has the value of one.

Red – brick red fired unglazed clay; grey – grey-brown, coarse-grained clay; yellow – light fired clay, unglazed clay; green – light fired clay with inner glaze; brown – reduction fired ceramics, dark blue – brick red fired with inner glaze; orange – ceramics with both-side glaze; khaki – Beroun ware; blue – stoneware; light blue – maiolica; turquoise – smoked ceramics.

OSTATNÍ KERAMICKÉ TVARY

Hodnocení ostatních keramických tvarů z hlediska technologických skupin stejným způsobem jako u hrnců a džbánů není vzhledem k nízkému počtu nálezů možné.

Ze všech identifikovaných keramických tvarů jich celkem 61 náleží hlubokým a mělkým mísám. Chronologicky nejstarší nálezové soubory obsahovaly nejčastěji v oxidačním prostředí pálené neglazované hluboké mísy, které doplňoval menší počet mělkých mís opatřených vnitřní jednobarevnou glazurou. V poslední třetině 16. až první třetině 17. století je patrná změna u použité keramické suroviny, která je dána morfologickou proměnou sortimentu mís. Výraznou složkou nálezových souborů se stávají mělké malované mísy, nově se objevují převážně neglazované masivní hluboké mísy s plastickou páskou. Malovaná výzdoba se začíná používat i u hlubokých mís, které mohou být v těchto případech opatřeny vnitřní nebo oboustrannou glazurou.

Všech 28 pánví na třech nožkách, které pocházejí z analyzovaných nálezových souborů, bylo vždy páleno v oxidačním prostředí a bylo opatřeno vnitřní glazurou, která se více či méně objevila na vnější straně těla nebo na držadle pánve. Většina (77,8%) byla vyrobena ze světle se pálicí hlíny s vnitřní glazurou. Nálezové soubory z odpadních jímek 1680 a S obsahovaly po jedné pánvi vyrobené z cihlově červeně

se pálicí hlíny a opatřené vnitřní glazurou, datované do poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století. Nové technologické skupiny mezi pánve vnesl chronologicky nejmladší náleзовý celek z odpadní jímky C, který obsahoval tři nálezy s oboustrannou krycí glazurou.

Z celkového počtu 19 nalezených pokliček (2,8% všech nálezů) byly pouze dvě vypáleny v redukčním prostředí a zbývající v prostředí oxidačním. Polovina nalezených pokliček byla vyrobena ze světle se pálicí neglazované hlíny. Druhá polovina oxidačně pálených pokliček byla vyrobena z cihlově červeně nebo hnědě se pálicí neglazované hlíny. Výjimkou mezi nízkými zvonovitými tvary je oválná poklice z odpadní jímky C, která je opatřena vnitřní polotransparentní a vnější krycí glazurou.

Poslední skupinou keramických tvarů, kterou lze hodnotit jako celek, jsou břichaté láhve a malé dózičky. V rámci těchto dvou kategorií bylo identifikováno celkem 29 nádobek, které s výjimkou jedné dózičky z odpadního souboru u nového schodiště u archivu pocházejí z odpadních jímek z Vikářské ulice čp. 37/IV, 1680, R a S, datovaných do poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století. Celkem 24 z 29 kusů láhví a dóziček je kameninových a jsou opatřeny vnější solnou glazurou. Pět dóziček je vyrobeno ze světle se pálicí hlíny s vnitřní glazurou a jedna dózička z odpadní jímky S náleží k produkci tzv. berounského zboží.

Další skupinu keramických tvarů reprezentují talíře, kdy jeden, malovaný figurálním motivem, náleží k tzv. berounské produkci (*tab. 31/644*). Zbývajících 13 talířů včetně podnosů, které pocházejí z odpadní jímky C, lze rozdělit na dvě skupiny. Osm talířů je vyrobeno ze světle až bíle se pálicí hlíny a jsou zdobený zapouštěnou glazurou; pět malovaných fajánsových talířů náleží zahraniční produkci.

Šály a šálky byly identifikovány pouze v náleзовém souboru z odpadní jímky C; z hlediska výrobní suroviny již byly vyhodnoceny v kapitole, která popisuje náleзовý soubor jímky C. Totéž platí i pro ostatní nálezy, kdy nález ojedinělého exempláře daného tvaru byl detailně popsán v rámci dotyčného náleзовého souboru.

5.1.3. VÝZDOBA

Další hledisko, které si zaslouží samostatné hodnocení, je výzdoba, která je skutečným nositelem dobových módních trendů a současně projevem individuality výrobce. Při volbě výzdobného dekoru byl hrnčič jistě ovlivněn vkusem spotřebitele i dobovými módními trendy. Současně si je třeba uvědomit, že právě především hrnčič vedl výtvarný cit a vkus spotřebitele, neboť hrnčina představovala běžný předmět každodenní potřeby.

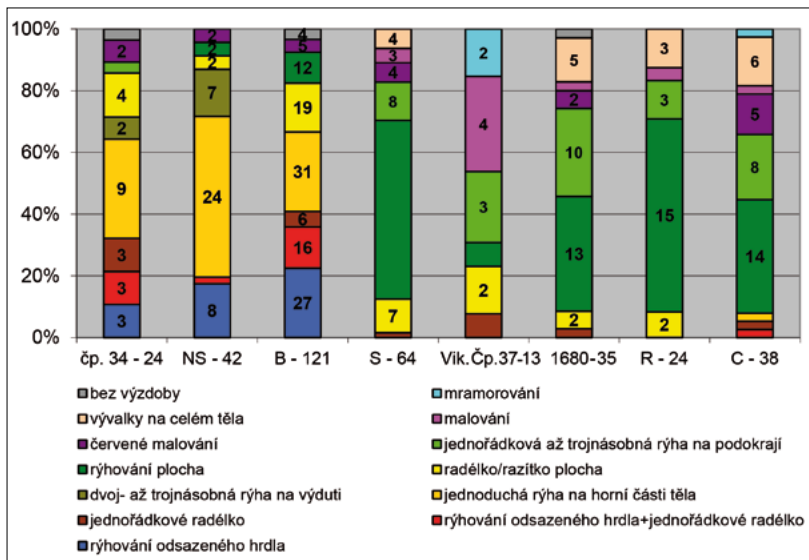
Celkové tvarové změny nádob všeho druhu nastávají v průběhu staletí velmi pozvolna a období raného novověku se jeví být dobou, kdy se z hlediska funkčnosti udála konečná optimalizace jednotlivých tvarů, neboť v novověkém období zásadní tvarové proměny již zaznamenány nebyly. V mladších obdobích přibývají především předměty dekorativní povahy – vázy, plastiky, figurálně zdobené předměty, čajové konvice, cukřenky apod.

Důležitým chronologickým aspektem se tak stává výzdoba (*graf 48*). Způsob výzdoby lze dělit do čtyř základních kategorií bez ohledu na keramický tvar. Nejvariabilnějším způsobem výzdoby je plastická výzdoba, kterou lze rozdělit do dvou základních kategorií, a to na vhloubenou – negativ – a na aplikovanou – pozitiv. Vhloubená výzdoba je zastoupena jednoduchou rýhou či plošným rýhováním jednořádkovým nebo plošným otiskem rádélka a razítka, vtláčováním do forem a také vývalkovou šroubovicí. V pozitivu provedená plastická výzdoba se uplatňuje ve formě jednoduché plastické pásky, malinového nálepu či precizně provedené plastické aplikace. Za další formu plastické výzdoby je považováno plastické tváření různých částí nádoby – okraje, odsazené patky, ucha. Druhým způsobem výzdoby je malování, které může být provedeno jednobarevnou hlinkou nebo glazurou, a to nejčastěji na rezný povrch stěpu nebo malbou na nástřepí a následně překrytou transparentní glazurou. Dalším způsobem výzdoby je záměrné užití vícebarevné oboustranné, případně pouze vnější glazury. Závěrem nelze opomenout kombinovanou výzdobu. S redukčně pálenou keramikou je spojena vlešťovaná výzdoba.

RÁDÉLKO

Výzdoba rádélkem je v různé četnosti zastoupena ve všech analyzovaných náleзовých souborech. Uplatňovala se na čtyřech různých keramických tvarech. Největší rozšíření a variabilita byla zaznamenána u hrnců a džbánů, v jejichž případě byla nejhojněji zastoupena v jednořádkové podobě v náleзовých souborech druhé poloviny 15. až první třetiny 16. století (*obr. 190*). Někdy v této době se objevuje i v podobě pásové či plošné, ve které ji lze zaznamenat i ve druhé polovině 16. až první třetině 17. století (*obr. 189*). Druhým keramickým tvarem, jehož způsob výzdoby je spojen s rádélkem, jsou pánve na třech nožkách,

Graf 48: Zastoupení jednotlivých typů výzdoby hrnců v náleзовých souborech. Číslo u zkratky náleзовého souboru udává celkový počet hodnocených hrnců a hrnků v náleзовém celku, číslo v barevném poli grafu počet jedinců daného typu výzdoby. Pokud číslo chybí, má hodnotu jedna.

Graph 48: Number of pot decoration types in find assemblages. The number next to abbreviation of find assemblage indicates the total number of studied pots and cups in the find unit, the number in the coloured graph field represents the number specimens of the given decoration type. Where a number is lacking, it has the value of one.

Blue – an indented neck with grooves; red – an indented neck with grooves + single line a wheel; brown – single line a wheel; ochre – single groove; khaki – double and threefold groove on the middle of body; yellow – planar wheel or stamp; dark green – planar grooving; green – simple to triple grooves just below the rim; purple – red painting; violet – painted decoration; light violet – grooved spirals; light blue – marbled; grey – without decoration.

Obr. 188: Pánev na třech nožkách, hluboká mísa, korbel zdobené radélkovou výzdobou. 1 – odpadní jímka ve Vikářské ul. čp. 37/IV, inv. č. 43; 2 – odpadní jímka S, inv. č. 94; 3 – odpadní jímka 1680, inv. č. 648. Foto: J. Gloc.

Fig. 188: Pipkin (cooking pot with three feet and handle), deep bowl, mug with wheel-pressed decoration. 1 – waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 43; 2 – waste pit S, Inv. No. 94; 3 – waste pit 1680, Inv. No. 648. Photo: J. Gloc.

Obr. 189: Hrnce a džbány rozličných technologických skupin zdobené plošnou rádeľkovou výzdobou. 1 – odpadní jímka čp. 34, inv. č. 4; 2, 4, 5, 8–10 – odpadní jímka B, inv. č. 6, 169, 194, 204, 12, 201; 3 – odpadní jímka S, inv. č. 25; 6, 7 – odpadní jáma nové schody u archivu – inv. č. 753, 736. Foto: J. Gloc.

Fig. 189: Pots and small jugs of different technological groups with one row wheel-pressed decoration. 1 – waste pit No. 34, Inv. No. 4; 2, 4, 5, 8–10 – waste pit B, Inv. No. 6, 169, 194, 204, 12, 201; 3 – waste pit S, Inv. No. 25; 6, 7 – waste pit in the area of the new staircase by the archive, Inv. No. 753, 736. Photo: J. Gloc.

Obr. 190: Hrnce a džbány rozličných technologických skupin zdobené jednořádkovou rádélkovou výzdobou; odpadní jímka B, inv. č. 9, 76, 155, 145. Foto: J. Gloc.

Fig. 190: Cups and small jugs of different technological groups with wheel-pressed decoration; waste pit B, Inv. No. 9, 76, 155, 145. Photo: J. Gloc.

Obr. 191: Hrnce a džbány rozličných technologických skupin zdobené plošnou razítkovou výzdobou; odpadní jímka B, inv. č. 10, 36, 122, 145, 102. Foto: J. Gloc.

Fig. 191: Cups and jugs of different technological groups with stamped decoration; waste pit B, Inv. No. 10, 36, 122, 145, 102. Photo: J. Gloc.

Obr. 192: Keramické tvary zdobené jednoduchou, dvoj- až trojnásobnou rýhou nebo plošným rýhováním. 1, 2 – odpadní jímka čp. 34, inv. č. 1, 11; 3, 6 – odpadní jáma nové schody u archivu – inv. č. 754, 645; 4, 7, 8 – odpadní jímka S, inv. č. 29, 28, 37; 5, 11 – odpadní jímka B, inv. č. 33, 127; 9, 10, 12 – odpadní jímka C, inv. č. 219, 228, 274. Foto: J. Gloc.

Fig. 192: Ceramic shapes decorated with simple, double to-, triple grooves or fully grooved. 1, 2 – waste pit No. 34, Inv. No. 1, 11; 6, 7 – waste pit in the area of the new staircase by the archive, Inv. No. 754, 645; 4, 7, 8 – waste pit S, Inv. No. 29, 28, 37; 5, 11 – waste pit B, Inv. No. 33, 127; 9, 10, 12 – waste pit C, Inv. No. 219, 228, 274. Foto: J. Gloc.

u nichž se patrně ve druhé čtvrtině 16. století začíná uplatňovat plošná rádélková výzdoba (*obr. 188/2*).²³⁴ Dalším keramickým tvarem, na němž se objevuje rádélková výzdoba, jsou hluboké mísy, u nichž bývá poměrně masivní, vodorovně vyložený okraj členěný několikařádkovým radélkem v podobě drobných čtverečků (*obr. 188/3*).

Použití rádélka při tvorbě výzdobného dekoru se váže jak na rezné, vnitřně glazované, tak kameninové zboží. Jednořádková forma užití rádélka se nejčastěji uplatňuje u rezné hrnčiny, ať již jde o cihlově červenou, světle se pálicí hlínu nebo o keramiku pálenou v redukčním prostředí (*obr. 189*). Jednořádkové rádélko má nejčastěji podobu vertikálních nebo šikmých obdélníčků, jejichž průběžné řady jsou přerušovány šikmými vsuvkami, křížky či hvězdičkami. Dalším motivem je různý počet střídajících se křížků a koleček, motiv „jedlové větvičky“ nebo drobných trojúhelníčků. Forma plošného dekoru na značné části výduti bývá užívána na světle nebo cihlově červeně se pálicí hlíně s vnitřní glazurou. K tvorbě plošného dekoru se nejčastěji užívala segmentová vlnice, případně motiv přesekávaných obloučků, drobných „kramlí“ a ojedinelé i důlků (*obr. 189*).

Samostatnou kapitolou rádélkové výzdoby jsou kameninové tvary, a to džbány, holby, korbely a jedna láhev se čtvercovou podstavou. V případě džbánu (*tab. 23/44*) a dvou holb (*tab. 19/41, 43*) jde o aplikaci rádélkové výzdoby v pásu, a to na dolní nebo horní části nádoby (*obr. 188/1*). V těchto případech se jedná o několikařádkový motiv ostré klikatky. Vysoká láhev se čtvercovou podstavou je zdobena plošnou rádélkovou výzdobou v podobě pravidelně se střídající hvězdičky se šesti cípy a písmene N (*obr. 211/5*).

Konstatování vyslovená pro rádélko platí i pro razítkovou výzdobu, která vznikala opakovaným otiskem razítkové matrice na nádobu (*obr. 191*). Co se týče četnosti, je její výskyt výrazně nižší.

RÝHOVÁNÍ

Stejně jako užití rádélka, tak i výzdobná technika rýhování se uplatňuje ve dvou základních variantách. Objevuje se na dutých tvarech především hrncích, méně často u hlubokých mís, džbánů a u dóziček. Chronologicky starší je užití jednoduché rýhy jak u hrnců, tak u džbánů, kdy je rýha umístěna v horní části výduti (*obr. 192/1, 3, 11*). V některých případech by patrně bylo příhodnější označení žlábek. Tato výzdobná technika je užitá na předmětech datovaných do druhé poloviny 15. až první polovině 16. století. Typická je především pro vejčité tvary hrnců a džbánů, ale vyskytuje se i u tvarů přechodných nebo soudkovitých. Především u přechodných tvarů, a to jak neglazovaných, tak vnitřně glazovaných, se lze setkat se svazkem rýh na střední části výduti nádoby. Do stejného období spadají i několikanásobné rýhy, nejčastěji pokrývající horní polovinu těla hlubokých mís. Ve druhé polovině 16. století, kdy převažují soudkovité tvary hrnců, se plošné rýhování stává jejich dominantním způsobem výzdoby (*obr. 192/4, 8, 10*). Pomocí rýh se nejčastěji člení horní čtvrtina až třetina výduti – tedy prostor mezi okrajem a připojením ucha na výduť. Ve stejném období se přestávají využívat samostatné rýhy k dekoraci džbánů, jejich výzdobná úloha se eliminuje na prostou úlohu hranice jiných výzdobných technik. Zřejmě na přelomu 16. a 17. století, nejspíše v první třetině 17. století se redukuje plošné rýhování hrnců ve prospěch jednoduché až trojnásobné rýhy těsně pod okrajem (*obr. 192/12*). Posledním keramickým tvarem, u něhož bylo zachyceno rýhování, jsou malé dózičky (*obr. 192/6*). Tyto dózičky téměř pravidelně bývají ve dvou třetinách své výšky zdobené jednoduchým žlábkem.

Jednořádkové nebo plošné rýhování se uplatňuje téměř u všech technologických skupin. Jednořádková rýha se nejčastěji objevuje u neglazovaného zboží všech barev, ale ve výčtu nechybějí ani nádoby opatřené vnitřní glazurou. V případě dóziček jde nejčastěji o kameninové produkty, méně často o vnitřně glazovanou keramiku. Plošné rýhování i jednoduchá až trojnásobná rýha jsou užitá především u tvarů opatřených vnitřní glazurou s převahou světle se pálicí hlíny, zaznamenány ale byly i vnitřně glazované cihlově červené tvary.

VÝVALKY

Označení vývalků jako způsobu výzdoby je přinejmenším sporné, neboť spíše než dekorativní úmysl byl sledován záměr funkční. Vývalková šroubovice se vždy uplatňuje v ploše (*obr. 193/3, 4*). Toto členění povrchu těla nádoby je typické především pro středověké období a jakési její znovuzrození lze pozorovat přibližně od poloviny 17. století s esovitými hrnci (*obr. 193/2*). Druhým keramickým tvarem, jehož tělo člení vývalky, jsou pánve velkých rozměrů na třech nožkách (*obr. 193/1*). Tyto tvary se poprvé objevují

²³⁴ Podle zjištění materiálové analýzy náleзовých souborů z Pražského hradu byla zaznamenána koexistence plošné rádélkové výzdoby jak na dutém, tak na plochém nádobí. Toto je v rozporu se zjištěním Jiřího Pajera na strážnickém materiálu, který uvádí časový odstup 50–60 let mezi přesunem plošné rádélkové výzdoby z dutých tvarů na tvary ploché (*Pajer 1983, 74*).

Obr. 193: Hrnce a pánve na třech nožkách zdobené vývalky. 1, 2 – odpadní jímka C, inv. č. 239, 219; 3, 4 – odpadní jímka 1680, inv. č. 21, 622. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 193: Pots and pipkins with three feet decorated with rills. 1, 2 – waste pit C, Inv. No. 239, 219; 3, 4 – waste pit 1680, Inv. No. 21, 622. Photo: J. Gloc, G. Blažková.

někdy v první polovině 17. století a lze se s nimi setkat i ve století 18. Jak v případě hrnců, tak i u pánví jde vždy o vnitřně glazované produkty, kdy v případě hrnců mohou být vývalky doplněny jednoduchou či překříženou červeně nebo v jednom případě bíle malovanou linkou (*tab. 31/306*). Poslední větší skupinou keramických tvarů, jejichž tělo je členěno hlubokou vývalkovou šroubovicí, jsou kameninové břichaté láhve na odsazené nožce (*obr. 186/3, 4*).

APLIKOVANÁ PLASTICKÁ VÝZDOBA

Plastická aplikace se uplatnila především u stolní keramiky – ať již v případě džbánů, holb či zahradní keramiky. V nálezových souborech datovaných do poslední třetiny 16. až první třetiny 17. století se vyskytly medailonová provedení erbů, portrét Rudolfa II., figurální aplikace scény Ukřižování nebo postava Baccha, boha vína a nespoutaného veselí (*obr. 194*). Ústřední výzdobné motivy doplňují v někte-

Obr. 194: Aplikovaná plastická výzdoba. 1, 2 – odpadní jímka R, inv. č. 17; 3 – odpadní jímka S, inv. č. 473; 4 – odpadní jímka 1680, inv. č. 619; 5, 6 – odpadní jímka ve Vikářské ul. čp. 37/IV, inv. č. 41. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 194: Embossed decoration. 1, 2 – waste pit R, Inv. No. 17; 3 – waste pit S, Inv. No. 473; 4 – waste pit 1680, Inv. No. 619; 5, 6 – waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 41. Photo: J. Gloc, G. Blažková.

rých případech drobné aplikace v podobě diamantu, rozvilin, lví hlavy apod. (*obr. 195*). Plastické aplikace jsou spojeny především s kameninovou produkcí. Menší počet zástupců náleží oboustranně glazovaným tvarům (džbán, obal květináče). Výjimečné místo náleží džbánu s polychromní glazurou a plastickými aplikacemi (*tab. 35*).

Aplikace malinových nálepu bývá spojována především s oblastí Porýní (*Holl – Parádi 1982, 56*). Na původně hladkou výduť byly druhotně přilepeny, zřejmě podle formy vytvarované, malinové nálepy, které jsou známy již ze středověkého období (*Nekuda – Reichertová 1968, tab. XXXVII*) a spíše sporadicky se vyskytují u raně novověkých nálezů (*Blažková-Dubská 2007, fig. 9/7; Cymbalak – Matějková 2012, 66; Krajč a kol. 1998, obr. 17*). Tyto malinové nálepy se objevily na majolikové holbě z odpadní jímky ve Vikářské ulici čp. 37/IV (*obr. 195/4*). Formičky na výrobu drobných plastických nálepu pocházejí z hrnčírské dílny Adama Špačka z náměstí Republiky v Praze (*Žegklitz – Vitanovský – Zavřel 2009, fig. 5*).

Druhou skupinu plastické výzdoby tvoří prstovaná, či přesněji řečeno rádelkem členěná páska, která se objevuje na hlubokých mísách druhé poloviny 16. století a mladších (*obr. 196*). V případě těchto plastických pásek je zřejmé, že kromě estetického hlediska jde především o účel funkční – zpevňující. Hluboké mísy s plastickou páskou jsou zpravidla vyráběny z cihlově červeně se pálicí, spíše hrubozrnné, neglazované hlíny. Výjimkou je oboustranně glazovaná mísa tohoto typu z odpadní jímky 1680 (*obr. 196/1*).

Poslední kategorií plastické výzdoby je v pravidelných rozstupech přímáčknutý, přehnutý okraj (*obr. 197*). S tímto ztvárněním okraje se od druhé poloviny 16. století objevuje u misek a u pánví na třech nožkách. Do stejné kategorie náleží volutově zakončená ucha šálů, případně obalů květináčů (*obr. 198*), které se uplatňují patrně od počátku 17. století.

Obr. 195: Aplikovaná plastická výzdoba, drobná aplikace. 1, 2 – odpadní jímka 1680, inv. č. 619; 2, 5 – odpadní jímka R, inv. č. 17; 4, 6–8 – odpadní jímka ve Vikářské ulici, inv. č. 41, 43. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 195: Embossed decoration, small application. 1, 2 – waste pit 1680, Inv. No. 619; 2, 5 waste pit R, Inv. No. 17; 4, 6–8 – waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 41, 43. Photo: J. Gloc, G. Blažková.

Obr. 196: Hluboké mísy zdobené plastickou páskou. 1, 3 – odpadní jímka 1680, inv. č. 646, 647; 2 – odpadní jímka S, inv. č. 945. Foto: J. Gloc.

Fig. 196: Deep bowls with embossed band. 1, 3 – waste pit 1680, Inv. No. 646, 647; 2 – waste pit S, Inv. No. 945. Photo: J. Gloc.

Obr. 197: Miska a pánev na třech nožkách s plasticky zdobeným okrajem. 1, 3 – odpadní jímka S, inv. č. 85, 825; 2 – odpadní jímka 1680, inv. č. 20. Foto: J. Gloc, G. Blažková. Kresba: V. Pincová.

Fig. 197: Bowl and pipkin on three feet with embossed rim decoration. 1, 3 – waste pit S, Inv. No. 85, 825; 2 – waste pit 1680, Inv. No. 20. Photo: J. Gloc, G. Blažková. Drawing by V. Pincová.

Obr. 198: Volutové zakončení uch a nožek rozličných keramických tvarů. 1–4 odpadní jímka C, inv. č. 268, 269, 291, 299; 5 – odpadní jímka S, inv. č. 473. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 198: Handles with voluted terminals and feet in different ceramic shapes. 1–4 waste pit C, Inv. No. 268, 269, 291, 299; 5 – waste pit S, Inv. No. 473. Photo: J. Gloc, G. Blažková.

Obr. 199: Hrnce a džbány zdobené malovanými linkami. 1 – odpadní jáma nové schody u archivu, inv. č. 747; 2, 6 – odpadní jámka S, inv. č. 34, 822; 3, 4 – odpadní jámka B, inv. č. 42, 11; 5 – odpadní jámka C, inv. č. 306. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 199: Pots and jugs decorated with painted lines. 1 – waste pit in the area of the new staircase by the archive, Inv. No. 747; 2, 6 – waste pit S, Inv. No. 34, 822; 3, 4 – waste pit B, Inv. No. 42, 11; 5 – waste pit C, Inv. No. 306. Photo: J. Gloc, G. Blažková.

MALOVANÁ VÝZDOBA

Malovanou výzdobu stejně jako obě předchozí výzdobné techniky lze rozdělit do několika kategorií. První a nejjednodušší způsob reprezentují červeně malované linky, které mohou být jednoduché i překřížené. Tento způsob výzdoby se užívá u hrnců a džbánů. V případě neglazované keramiky se červené malování váže na světle až bíle se pálicí hlínu. Tyto výrobky se objevují od 15. až do první poloviny 16. století (*obr. 199/1–4*). Druhou technologickou skupinou, u níž se lze setkat s červeným malováním, jsou světle se pálicí, vnitřně glazované hrnce z poslední třetiny 16. až první poloviny 17. století (*obr. 199/6*). Do 17. století lze datovat jediný exemplář cihlově červeně se pálicí, vnitřně glazované hlíny, který je zoben bíle malovanými linkami (*obr. 199/5*).

Druhou a výrazně početnější skupinu malováním zdobených nádob reprezentují vícebarevné malované motivy. V 16. století se stala výroba malované keramiky celoevropským módním trendem (*Stephan 1987*), který patrně vznikl ve snaze napodobit a nahradit italskou majoliku. Pro nový vkus je charakteristická vícebarevnost a bohatost malovaných motivů.

V současnosti nejstarší doklady české malované produkce pocházejí ze záchranného archeologického výzkumu na náměstí Republiky v Praze, kde byla prozkoumána hrnčířská dílna Adama Špačka, která fungovala v letech 1531–1572. Ve vrstvách odpadu byly nalezeny zlomky polotovarů neuměle malované keramiky. V současnosti to je nejstarší doklad použití této výzdobné techniky na českém území (*Žegklitz 2015*, 123).²³⁵ Doposud se za nejstarší datovaný nálezný malované keramiky české produkce dlouhodobě považoval džbán Šimona Nemazala z berounských dílen s vrocením 1577 (*Koula 1917–1919*, obr. 78; *Scheufler 1972*, Příl. I, II). Přestože v současnosti pocházejí nejstarší datované zlomky malované keramiky z Prahy, skutečným centrem raně novověké malované produkce zůstává nadále Beroun. Současný stav bádání neumí počátky berounské malované produkce přesně datovat. Lze pouze obecně konstatovat, že obdobím produkce berounského zboží byla druhá polovina 16. až první třetina 17. století, kdy těžiště rozkvětu spočívá na přelomu 16. a 17. století (nejnověji *Žegklitz 2015*).²³⁶

Za malovaný dekor je považována vícebarevná malba na barevném nástřepí, světlém nebo tmavém nebo přímo na režném střepu. Z technického hlediska bývá tento způsob výzdoby spojený s dvojím výpalem, neboť nejprve byla provedena malba, kterou následoval první výpal, po němž byla nádoba opatřena transparentní glazurou. Díky tomuto způsobu dekorace se zvýšila estetická i technická hodnota nádoby. Od 16. století se pro provedení malířského dekoru používal rúžek, kukačka nebo štetec (*Scheufler 1972*, 50).

Převážná většina malováním zdobené keramiky nalezené na Pražském hradě náleží tzv. berounskému zboží. Barva střepu má různé hnědočervené odstíny. Malba bílou, vzácně i tmavě hnědou hlinkou je aplikována nejčastěji přímo na střep. Následuje první fáze výpalu, tzv. přezah. Ve druhé fázi výroby je na nádobu nanášena zelená glazura, která zpravidla vyplňuje větší plochy nebo jsou s ní namalovány linky. V závěrečné fázi je celá nádoba opatřena transparentní glazurou. Ke zvýraznění některých detailů se využívalo rytí do větší plochy glazury. Z hlediska výzdobných námětů se uplatňuje škála motivů – rostlinné, zoomorfni, geometrické i antropomorfni (*obr. 200*). I přes jejich velké množství lze vysledovat základní pravidla pro výzdobu jednotlivých tvarů. Pro duté tvary hrnců a džbánů obecně platí, že na horní polovině těla nádob se uplatňuje hlavní výzdobný motiv, ať již figurální scéna či střídající se rostlinný a zoomorfni námět nebo stylizovaná rostlinná rozvilina. Dolní polovina nádoby je členěná horizontálními béžovými linkami (*obr. 200/4*, 6, 7, 10). Pro nízké hrnce platí, že hlavní námět pokrývá většinu plochy (*obr. 200/5*). Výzdoba malovaných hrnků a hrnečků byla prováděna způsobem, že se pomocí svislých čar rozčlenila celá plocha nádoby a vzniklá pole byla posléze vyplněna geometrickým motivem šikmých čar nebo věček (*obr. 200/1*, 12). Pro všechny duté tvary bez rozdílu objemu platí, že se malovaná výzdoba zpravidla uplatnila i na uchu nádoby (*obr. 201*). Druhou skupinou keramických tvarů jsou hluboké mísy (*obr. 200/9*, 11), u nichž je ústřední malovaný motiv umístěn na vnitřním dně nádoby, nejčastěji jde o rostlinný motiv, který může dno nádoby dělit na čtvrtiny. Dolní část výdutí bývá členěna soustřednými kružnicemi a horní polovina malovaným motivem. Kromě vnitřní stěny se objevuje malovaná výzdoba i na vnější straně hluboké mísy. Hluboké mísy bývají nejčastěji opatřeny vodorovně vyloženým okrajem, který také bývá zdoben jednoduchou malovanou výzdobou, která, pokud existují, plynule přechází na ucha mís. Poslední tvarovou kategorií jsou mělké mísy (*obr. 200/8*), pro něž platí stejné základní schéma rozvržení výzdoby jako pro mísy hluboké. Centrální malovaný motiv je umístěn na vnitřním dně mísy, následují soustředné kružnice a na vyhnutém podokrají (praporu) se opět uplatňuje malovaný motiv. V tomto případě jde nejčastěji o rostlinnou rozvilinu nebo střídající se motiv ptáčka a stylizované rostliny. Stejný způsob rozvržení výzdoby platí i pro mělké malované mísy vyrobené z béžově bílé se pálicí hlíny (*obr. 200*).²³⁷ Mezi všemi nálezy byl identifikován jeden nálezný mělkého talíře, na jehož celé ploše se uplatnila ženská postava v renesančním oděvu (*obr. 200/3*).

Z hlediska námětu je ojedinělý velký džbán z odpadní jímky ve Vikářské ulici čp. 37/IV, na němž jsou znázorněny dvě dvojice muže a ženy (*tab. 19/39*; *obr. 200/4*). S jistou opatrností se lze domnívat, že by mohlo jít o svatební džbán. Dalším pozoruhodným zjištěním je skutečnost, že na dně a praporu mělké mísy z odpadní jímky S a na horní polovině těla nálevkovité rozevřeného hrnce z odpadní jímky R

²³⁵ Z Kozí ulice v Olomouci pochází zlomek mělké mísy, na kterém je motiv jelena a vrocením 1568. Jde však o import z hornoněmeckých dílen, nikoli domácí produkci (*Žegklitz 2015*, 113).

²³⁶ To je v souladu se situací v západní Evropě, kdy ve stejném období vrcholí výroba v německých dílnách – tzv. Werraware (*Stephan 1981*, 69–75; *tjž 1987*, 85–100) a Weserware (*Stephan 1987*, 100–110).

²³⁷ V současnosti je tato keramická produkce označována jako tzv. bílá skupina berounského zboží, kterou na počátku minulého století definoval Jan Koula (*1917–1919*, 250–257).

Obr. 200: Tvarový sortiment tzv. berounského zboží z odpadních jímek na Pražském hradě. 1, 2, 4, 5 – odpadní jímka ve Vikářské ul. čp. 37/IV, inv. č. 21, 33, 39, 44; 3, 7–12 – odpadní jímka 1680, inv. č. 644, 618, 638, 642, 650, 942, 944; 6 – odpadní jímka C, inv. č. 301. Foto: J. Gloc.

Fig. 200: Formal range of Beroun ware from waste pits at Prague Castle. 1, 2, 4, 5 – waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 21, 33, 39, 44; 3, 7–12 – waste pit 1680, Inv. No. 644, 618, 638, 642, 650, 942, 944; 6 – waste pit C, Inv. No. 301. Photo: J. Gloc.

Obr. 202: Porovnání motivu mělké mísy – 1 – odpadní jímka S, inv. č. 472 a hrnce – 2 – odpadní jímka R, inv. č. 16. Foto: J. Gloc.

Fig. 202: Comparison of motif of shallow bowl – 1 waste pit S, Inv. No. 472 and pot – 2 – waste pit R, Inv. No. 16. Photo: J. Gloc.

Obr. 201: Malovaná výzdoba na uchu džbánu a hrnce a na okraji hluboké mísy. 1, 2 – odpadní jímka ve Vikářské ul. čp. 37/IV, inv. č. 44, 37; 3 – odpadní jímka R, inv. č. 13. Foto: G. Blažková.

Fig. 201: Painted decoration on handle of jug and pot and on rim of deep bowl. 1, 2 – waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 44, 37; 3 – waste pit R, Inv. No. 13. Photo: G. Blažková.

Obr. 203: Fajánsová produkce zdobená malbou vysokožárnými barvami; odpadní jímka C, inv. č. 269, 285, 282, 298, 292, 316. Foto: J. Gloc.

Fig. 203: Faience production with painted decoration with high-fired colours; waste pit C, Inv. No. 269, 285, 282, 298, 292, 316. Photo: J. Gloc.

Obr. 204: Podnos/šál zdobený malbou za studena; odpadní jímka ve Vikářské ulici čp. 37/IV, inv. č. 47. Foto: J. Gloc.
Fig. 204: Tray/dish with cold-painted decoration; waste pit No. 37/IV Vikářská St, Inv. No. 47. Photo: J. Gloc.

(*obr. 202*) byl uplatněn totožný výzdobný motiv střídajícího se ptáčka a stylizované rostliny. Zdá se tedy, že oba předměty patrně pocházejí z jedné hrnčířské dílny.

Výhradně z odpadní jímky C pocházejí fajánsové talíře a šály zdobené vysokožárnými barvami – kobaltově modrá – na podkladní glazuře. Z hlediska motivů se na talířích uplatňují rustikální motivy budov a krajiny a stylizované rostlinné motivy (*obr. 203*). U šálů jsou to převážně rostlinné náměty, které mohou být doplněny poměrně realistickým ztvárněním ptáků.

Jediný exemplář z odpadní jímky ve Vikářské ulici čp. 37/IV reprezentuje tzv. malbu za studena, která znázorňuje novozákonní výjev Navštívení Panny Marie (*obr. 204*).

MRAMOROVÁNÍ, VPÍJENÁ, KAPANÁ, ZAPOUŠTĚNÁ GLAZURA

Jestliže v 16. století zobecnělo při výrobě nádob užití vnitřní glazury, od přelomu 16. a 17. století přibývají keramické tvary, u nichž výzdobná technika vychází z práce s vícebarevnou glazurou. Na přelomu 16. a 17. století je to především mramorování (*obr. 205*), které vzniká míšením glazur za syrova (*Štajnorch 1990, 44*). V průběhu 17. století se dále zdokonaluje užití dvou i více barevných glazur, které jsou na stěp nádoby přímo vrstveny kapáním, stříkáním, potékáním, trasakováním či tupováním (*Štajnorch 1990, 44*). Nejprve se tyto výzdobné techniky objevovaly na dutých tvarech džbánů, džbánek, hrnků a hrnečků, aby se postupně přesunuly na tvary ploché, a to především na talíře a podnosy (*obr. 207*). Nejčastěji byla užitá vpíjená glazura do tmavě zeleného podkladu. Ojedinelým tvarem, zdobeným vícebarevnou glazurou, je kukačka (*obr. 205/1*).

Jistý druh dekorativního záměru lze vysledovat i u odlišně barevně provedeného okraje hrnců (*obr. 206*), které se začíná objevovat ve druhé polovině 16. století; u nejmladšího nálezového souboru z odpadní jímky C se to posléze stalo již pravidlem.

Obr. 206: Změna barvy glazury na okraji hrnců a pánve. 1 – odpadní jímka 1680, inv. č. 15; 2, 3 – odpadní jímka S, inv. č. 7, 94. Foto: G. Blažková.

Fig. 206: Change of glaze colour on rim of pots and pipkin. 1 – waste pit 1680, Inv. No. 15; 2, 3 – waste pit S, Inv. No. 7, 94. Photo: G. Blažková.

Obr. 207: Keramické tvary zdobené technikou kapání, stříkání, potékání, trasakování; odpadní jímka C, inv. č. 230, 243, 256, 281. Foto: J. Gloc, G. Blažková.

Fig. 207: Ceramic shapes decorated by dripping, spraying, pouring and slip-trailing; waste pit C, Inv. No. 230, 243, 256, 281. Photo: J. Gloc, G. Blažková.